

— 125 éve, 1848 (r. n. július 29) București: A Porta főbiztosa, Szulejmán pasa elismeri a három tagú Fejedelmi Helytartóságot Munténia törvényes kormányaként. Oroszország diplomáciai nyomásának és a reakciós nagyjóvárság fellépésének engedve azonban a Porta elutasítja az elismerés meg erősítését.

— 100 éve, 1873-ban Deregnőn született PETROVICS Elek művészettörténész, a Szépművészeti Múzeum évkönyvének szerkesztője. Főleg a 20. sz. művészetével foglalkozott. Fontosabb munkái: *Újakra és régiekre*, 1923; *Élet és művészet*, 1937; *Szinyei Mersé Pál*, 1941; *Samstida Konst in Ungarn*. Malmö 1939 stb. (Mh. 1945. július 20. Bp.) * (OI)

— 315 éve, 1658-ban született SZATMÁRNÉMETHI Sámuel filozófiai író, tanár, a karteziánus filozófia egyik kiemelkedő erdélyi képviselője. Szatmári, kolozsvári és debreceni tanulmányok után 1680-tól Utrecht, Leyden és Franeker egyetemén tanult. Hazatérve 1683-ban a kolozsvári kollégium filozófia professzorának nevezték ki. *Metaphysica Contracta* (Rövid metafizika) c. munkája (Kv 1696) sokáig használt kézikönyv volt. Az erdélyi karteziánusok „Descartes tanításait változtatás nélkül, a legnagyobb pontossággal veszik át, a kételyen felül álló igazságot, a tiszta fogalmakat keresik, a »Clare et distincte« (világosan és tagoltan) elvét írják zászlójukra, a testek fizikai tulajdonságairól, a test és lélek viszonyáról egészen Descartes szellemében adnak magyarázatot“ (Bán Imre, 1964). (Mh. 1717. dec. 17. Kv)

Augusztus 11.

— 1960: Csád (1958 novemberétől a Francia Közösség keretében önkormányzati jogú köztársaság) függetlenségének kikiáltása.

— 40 éve, 1933-ban halt meg Alexandru PHILIPPIDE kiváló román nyelv- tudós, a iasi-i nyelvészeti iskola megalapítója. Főleg nyelvtörténeti munkái, a román nyelv kialakulásával és történeti fejlődésével kapcsolatos tanulmányai jelentősek. (Sz. 1859).

— 90 éve, 1883-ban Colmarban (Elzász) született Ernst STADLER német költő, az expresszionizmus egyik előfutára, kezdeményezője, a *Der Sturm* c. avantgardista folyóirat alapítója (1904; René Schickele-vel). (Mh. 1914. okt. 30. Zandvoorde, Belgium) „Az impresszionizmus és expresszionizmus határán áll, az átmenet összes formái és tartalmi jegyeivel. Egyfelől az autonóm szépség tisztelete, másfelől egy új erkölcszet hirdetése és a kozmikus

összefüggéseket feltáró víziószerűség jellemzi“ (Szabó Lőrinc: Örök barátaink).

— 110 éve, 1863-ban Szarvason született SZENDY Árpád zeneszerző és jeles pedagógus. Tanulmányait a Nemzeti Zenedében végezte, majd Liszt Ferenc növendékeként tökéletesítette technikáját. Thomán István mellett egyike volt azoknak, akik a Liszt-hagyományokat ápták s továbbadták. Huszonhét éves korában a Budapesti Zeneakadémia tanára lett, majd két évtizeddel később átvette a zongoraművészkepző-osztály vezetését. Légkört-teremtő előadóművészete, sajátos billentésre épülő technikája előkelő helyet biztosított számára a pódiumon is. Nevelői munkásságával iskolát alapított. A hangképzés megalapozása, a tudatosság magas foka, a részletek alárendelése az egésznek, az érzelem és értelem helyes érvényesülése főbb sajátossága előadó- és művészkepző tevékenységének. Zene- művei közül említésre méltó fantáziaszerű építkezésre való zongoraversenye, Liszt nyomdokain haladó rapszódiaja. Zongoradarabjainak egyik csoportja a programzene irodalmát gazdagította (*Antik darabok, Magyar költemény, Aforizmák*). (Mh. 1922. szept. 10. Bp.) * (-kő)

— 125 éve, 1848 Köln: A Demokrata Társaság közgyűlése Marx elnökletével. A közgyűlésen határozatot hoznak, hogy tiltakozással fordulnak a frankfurti nemzetgyűléshez. Posennak a Német Szövetségbe való bekebelezése ellen. A gyűlésen megvitatták azt is, hogy a porosz kormány vonakodik megadni Marx állampolgárságát. Engels újabb tényeket közöl a demokratikus mozgalom vezetőinek rendőri üldöztetéséről. A gyűlés küldöttséget választ, amely azt a megbízást kapja, hogy követelje a kölni hatóságoktól Marx és K. Schapper (a demokraták rajnai kerületi bizottságának tagja) ellen irányuló rendőri intézkedések visszavonását.

— 1848. Pest: A *Márctius Tizenötödike*, a forradalom lapja közli Petőfi cikkét, amelyben a költő élesen bírálja a kormány és a képviselők háztétlenségét, huzavona politikáját, s a fenyegető ellenforradalmi veszélyre figyelmeztet. „... Szomorú, szomorú. És pedig így lesz, ha a nemzet minél előbb föl nem serken, s ki nem ragadja kormánya és képviselői kezéből azon hatalmat, melyet nekik jó hiszemben átadott, s mellyel azok részint nem tudnak élni, részint rútul visszaélnék.“

— 150 éve, 1823-ban Londonban halt meg David RICARDO angol közgazdász és politikus, a polgári klasszikus közgazdaságtan legkiválóbb képviselője. Több kiadásban és fordításban is megjelent műve *On the Principles of Political Economy and Taxation*. L 1817

(A politikai gazdaság és az adózás a lapelvéiről). (Sz. 1772. április 19. L.)

— 500 éve, 1473: Otluk-beli-i csata: II. Mahomed török szultán legyőzi Uzun-Haszán türkmén kán seregét, s meghódítja kisázsiai tartományait.

Augusztus 12.

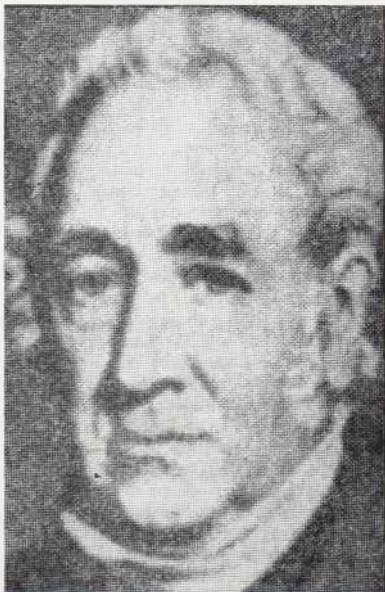
— 45 éve, 1928-ban Ostravában halt meg Leoš JANÁČEK cseh-morva zeneszerző. Tanulmányait Brnóban, Prágában, Lipcében és Bécsben végezte. Zenepedagógusként dolgozott Brnóban. Zeneelmélet-, összhangzattankönyvet szerkesztett, foglalkoztatták a zeneszerzés lélektani kérdései, beszámolt morvaországi és sziléziai népdalgyűjtő útjairól, itt szerzett tapasztalatairól. Hangszeres műveinek szembetűnő sajátossága a program felkarolása. Ezt látjuk *Begyepesedett ösvény* című zongoradarabok ciklusában, *Esz-moll* szonátájában, kamarazenedarabjaiban, legtöbb szimfonikus munkájában: Smetana és Dvořák hagyományaira épülő *Laskói táncok*ban, *A vándor muzsikusa* című zenekari balladájában, rapszódiaiban (*Tarasz Bulyba, Blanyik*). Kivételnek látszik a szintén hagyományos, késői *Szimfonia*. Népdalfeldolgozásaiban saját gyűjtésének anyagából merített. Operáiban drámai erővel, népi források idézésével elevenítette meg a morva falu életét (*Jenufa*), a tragikus szerelmet (*Katya Kabanova*): Leleplező humorral, nevelő szándékkal vitte színpadra a maradi kispolgári figurát (*Brucsek úr kalandjai*), vagy az erdő, a természet színes világát (*Ravasz rókaécska*). Zenei nyelvvezetésében, realista ábrázolásában fontos helyet biztosított a népi forrásoknak, a beszélt nyelv hangsúlytörvényeinek, a klasszikus-romantikus hagyományoknak, anélkül azonban, hogy lemondott volna

a modern zene fontosabb kifejezőeszközeinek használatáról (pl. kvart-akkord, egészhangú skála, hangszerelési újítások). (Sz. 1854. * (-kő

— 110 éve, 1863-ban Bukarestben halt meg Ion Andrei WACHMANN, a 19. századi román zene jelentős képviselője. Tanulmányait Bécsben végezte. 1831 és 1833 között a temesvári lírai együttes karmestere. 1833-tól Bukarestben él, ahol gazdag zeneszerzői, karmesteri, pedagógiai és népzene-kutatói munkásságot fejt ki. Operák, zenés boházatok, kantáták és kórusművek fűződnek nevéhez. (Sz. 1807. Pest) * (Csire József)

— 125 éve, 1848 Köln: A *Neue Rheinische Zeitung* közli *Az olasz szabadságharc és mostani balsikerének oka* c. cikket (valószínű, Engels írása). „... Az olasz nép nem riadt vissza semmi áldozattól. Hajlandó volt életét és vérért adni, hogy véghez vigye megkezdett művét és kiharcolja nemzeti önállóságát. Csakhogy ennek a bátorságnak, lelkesedésnek, áldozatkészségnek sehol sem felelték meg azok, akik a kormányrúdnál álltak ... Az utóbbi hónapok keserű tapasztalatain okulva Itália tudni fogja, hogyan kerülje el az újabb illúziókat és hogyan biztosítsa egységes demokratikus lobogó alatt önállóságát.“ Marx—Engels Művei 5. 350—352.

— 125 éve, 1848-ban Tortonhouse-ban (Chesterfield közelében) halt meg George STEPHENSON angol mérnök,

a gőzmozdony feltalálója. Bányászcsaládból származott. 1814-ben szerkesztette meg az első, gyakorlatban is bevált mozdonyt (My Lord); szénbányában használták, kocsivontatásra. 1825-ben építette a személyzállításra berendezett első vasútvonalat Stockton és Darling-

ton közt. A Liverpool és Manchester között 1829-ben felavatott vasútvonal és különösen új elveken alapuló Rakéta elnevezésű mozdonya végleg megalapozta világhíret. Gépgyára, amelyet később fiával, Roberttel (1803—1859) együtt vezetett, eleinte egyedül szállította az egész világ számára a lokomotívokat. (Sz. 1781. június 8. Wylam on Tyne, Newcastle köz.) * (Büchl)

Augusztus 13.

— 1960: A Közép-Afrikai Köztársaság (1958 decemberétől a Francia Közösség keretében önkormányzati jogú köztársaság) függetlenségének kikiáltása.

— 25 éve, 1948. aug. 13—14: Argentína parlamentje korlátlan hatalmat ad Juan Domingo Perón elnöknek, és megszavazza az alkotmány felülvizsgálását.

— 60 éve, 1913-ban a svájci Passugiban halt meg August BEBEL, német politikus és publicista, a szociáldemok-

rácia és a II. Internacionálé egyik legjelentősebb vezetője. Foglalkozására nézve eredetileg esztergályos volt. 1862-ben csatlakozott a munkásmozgalomhoz. 1867-ben elnöke a német munkásegyletek szövetségének, 1869-ben W. Liebknecht közreműködésével megalapította a Német Szocialista Munkáspártot. 1867-től a parlament tagja volt; a militarizmus és az annexió politiká elleni forradalmi harca miatt 1872—74 közt börtönbüntetést szenvedett. A szocialistáellenes kivételes törvények idején (1878—1890) a pártot a jobboldali opportunizmus és az anarchizmus ellen vezette, harcolt a Bernstein-féle revizionizmus ellen. Kiváló szónok és jeles publicista volt. Főműve: *Die Frau und der Sozialismus*, 1879; 1891 (m: *A nő és a szocializmus*, 1895, 1907, 1957). (Sz. 1840. Köln-Deutz) * (Büchl)

— 75 éve, 1898: A Fülöp-szigetek spanyolellenes függetlenségi háborúja során Emilio Aguinaldo seregeinek támogatásával amerikai csapatok elfoglalták Manila városát.

— 80 éve, 1893-ban Bukarestben született Constantin BRĂILOIU kiváló román népzene-kutató, zeneszerző, peda-

gógus, a román etnomuzikológia megalapítója. Tanulmányait Bukarestben (1901—07), Bécsben (1907—09), Lausanne-ban (1909—11) és Párizsban (1912—14) végezte. A Román Zeneszerzők Társaságának — Societatea Compozitorilor Români — alapítótagja és ügyvezető titkára (1920—43). Megszervezi és irányítja az *Arhiva de Folclor* (1928—43), ezzel egyidőben a konzervatóriumban a folklór és a zenetörténet tanára. 1942—43-ban a főiskola prorektora. 1944-ben, Genfben megszervezi a Nemzetközi Népzenei Archivumot. Jelentős tisztségeket tölt be a Musée de L'Homme-ban; előadásokat tart a Sorbonne-on és több svájci egyetemen. Az UNESCO, mint az etnomuzikológia legjelentősebb művelőjét, nemzetközi népzenei lemezgyűjtemény összeállításával bízza meg. Brăiloiu ötletes népdalfeldolgozásaival tűnt ki. Érdekesek az ifjúságnak szánt kórusművei. Kamaramuzsikája is jelentős. Tankönyvei a zenei anyanyelv megalapozásának és fejlesztésének szellemében fogantak. (Mh. 1958. dec. 20. Genf) Halálának 10. évfordulóját tudományos ülésszak összehívásával ünnepelte meg a fővárosi zeneművészeti főiskola tanszete és diáksága. Hazai és külföldi publikációinak, műveinek felmérése, a teljes Brăiloiu-bibliográfia összeállítása folyamatban van.* (Csire József) M. 70. 9. Bartók, 71. 8. Enescu.

— 100 éve, 1873-ban született Cristian RACOVESCHI, a romániai munkásmozgalom harcosa. (Mh. 1941)